

**ОКУУЧУЛАРДЫ ИНТЕРАКТИВДҮҮ ОКУТУУДА ОКУУ-ТААНУУ
ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ЗАМАНБАП ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУ АРКЫЛУУ
КАЛЫПТАНДЫРУУ**

**ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕБНОЙ И УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРИ
ИНТЕРАКТИВНОМ ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

**FORMATION OF LEARNING AND LEARNING ACTIVITIES IN INTERACTIVE
TEACHING OF STUDENTS THROUGH THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES**

Аннотация – макала баиталгыч мектеп окуучуларын интерактивдүү окутууда окуутаануу ишмердүүлүгүн заманбап технологияларды колдонуу аркылуу калыптандырууда, алардын билим жана билгичтик көндүмдөргө ээ болуусуна шарт болуучу активдүү чыгармачыл ишмердүүлүктөрдү өнүктүрүү үчүн зарыл болгон заманбап технологияларды колдонуу зарылдыгын негиздөөгө арналган.

Аннотация - статья посвящена обоснованию необходимости использования современных технологий в интерактивном обучении учащихся начальной школы для формирования учебно-познавательной деятельности посредством использования современных технологий, развития активной творческой деятельности, способствующей приобретению ими знаний и умственных навыков.

Annotation- The article is devoted to substantiating the need to use modern technologies in interactive teaching of primary school students for the formation of educational and cognitive activity by modern technologies, the development of active creative activity that contributes to the acquisition of knowledge and mental skills.

Түйүндүү сөздөр: технологиялар, көндүмдөр, денгээл, билимдер, билгичтиктер, натыйжалуу, активдүү, өнүктүрүү

Ключевые слова: технологии, навыки, уровень, знания, навыки, эффективность, активность, развитие

Key words: technology, skills, level, knowledge, skills, efficiency, activity, development

Бүгүнкү күндөгү мектептин ишин «Билим берүү Закона» ылайык түп тамырынан жаңылоо маселеси – бул көбүнчө ар бир мугалимдин окуучуларды сапаттуу окутуу тарбиялоого канчалык даражада профессионалдуу мамиле жасашына, канчалык ал өзүнүн педагогикалык устаттыгын, идеялык ишенимин, эрудициясын жана жалпы маданиятын өркүндөтө ала тургандыгына көз каранды [18]. Мектеп ишин жаңылап жакшыртуунун бардык маселелеринин ичинен окуу предметтерин жогорку илимий-методикалык деңгээлде окутуунун негизинде окуучулардын билимдеринин, билгичтиктеринин жана көндүмдөрүнүн сапатын кескин түрдө жогорулатып, алардын окууга болгон милдеттүүлүктөрүн күчөтүү, жоопкерчиликтүүлүктөрүн сездирүү, окуу таанып- билүү ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүү эң башкы милдет болуп эсептелерин да окумуштуулар баса белгилешет.

Окуучулардын бекем билим жана билгичтиктерге ээ болушу окутуу методдорунан гана эмес, окуу ишин уюштуруунун формаларынан да көз каранды. Учурда мектептерде эң көп колдонулаган окуу ишин уюштуруунун формаларынын бири сабак болуп эсептелет.

Азыркы учурдагы салттуу көрүнүшкө айланган класстык сабак адамзаттын тарыхындагы эң маанилүү ачылыштардын бири болгон. [6, 8-б].

Сабак окутуунун уюштуруу формасы катары төрт жүз жылдан бери жашайт. Ал XVII кылымда славян өлкөлөрүнүн тажрыйбасында пайда болуп, Я.А. Коменскийдин эмгектеринде теориялык жактан негизделген [98]. Я.А. Коменскийдин негизги дидактикалык идеялары: класстык сабак окутуу, жөнөкөйдөн татаалга өтүү, алынган билимдерди практикалык колдонуу, көрсөтмөлүүлүк жана жеткиликтүүлүк, балдарда кызыгууну ойготуу – анын «Улуу дидактика» деген эмгегинде чагылдырылган [98, 242-476-бб]. Андан бери сабак өзгөрүлүп, жакшыртылды. Ар бир доорго сабактын өзүнүн сөлөкөтү туура келди. Көп жылдардан бери окумуштуу-дидакттардын көңүлүн бурган объект **сабак** болуп саналат. Бир катар изилдөөлөрдө (Е.Я. Голант [51], В.В. Гузеев [55], М.А. Данилов [58], Ю.Б. Зотов [82], Б.П. Есипов [70-71], Р.И. Иванов [84], Р.Г. Лемберг [123], М.И. Махмутов [137], В.И. Онищук [157158], Г.Н. Приступа [171], М.Н. Скаткин [184-185] ж.б.) сабактын изилдөөчүлүк проблемалары негизделип, ага методологиялык мамилелер аныкталып, түшүнүктүк аппараттар иштелип чыгып, классификацияланып, такталып жана эксперименталдык жактан далилденген, бирок ал иштердин көпчүлүгү стандарттык жана стандарттык эмес (аралаш) сабакты изилдөөгө арналган. Өзүнүн көп кырдуулугуна карабастан, сабак өлкөбүздүн жана чет өлкөлөрдүн билим берүү мекемелеринде окутууну уюштуруунун негизги формасы бойдон калууда. Окутууну уюштуруунун формасы – бардык окуу процессинин негизги элементи экендиги таанылган. Ага белгилүү убакыт, сабактын орду, окуучулардын туруктуу тобунун же жекече ишинин болушу, мугалим менен окуучунун өз аракеттенишүүсүнүн ыкмалары сыяктуу компоненттер киргизилген. А. Щенев: «окутууну уюштуруу мугалим тарабынан окуучунун окуу таануу ишмердүүлүгүн башкаруу процессинин оптималдуу кызмат кылышын камсыз кылуучу максатты көздөйт», – дейт [220 17-б.]. Дидактикалык адабияттарда «окутуунун формасы» (сабак, семинар, лекция ж.б.) жана «сабактын формасы» (лекция-сабагы, семинар-сабагы ж.б.) түшүнүгү аныкталган. В.В. Гузеевдин ою боюнча, бул түшүнүктөр синонимдеш, аларды чектөөнүн эч кандай себеби жок [55, 32-б.]. Ошондой эле окутууну уюштуруу формаларын жана сабакты окутуунун формасы катары аныктоого болот.

Советтик педагогиканын тарыхынын ар кандай мезгилдеринде сабак окутуунун формасы катары ар кандай салмакка ээ болуп келген. Октябрь революциясынан кийин сабактан практика жүзүндө баш тартышып, аны окутуунун башка формалары менен алмаштырууга аракет жасашкан. Я.А. Коменскийдин класстык-сабак системасы сынга кабылып, анын ордуна билим берүүнүн жаңы формаларын, методдорун жана системаларын сунуш кылышкан. Мисалы, Дальтон-план, проект методу, студиялык система ж.б. Жалпы топтук сабактар жекечеге, звенолукка жана бригадалыкка алмаштырылган. Акыркылары сааты, убактысы так белгиленбеген, жүгүртмөсүз жана так планы жок жүргүзүлүп, окуучуга толук кандуу билим берүүнү камсыз кыла алган эмес, анткени «жалпы тапшырмалардын өзүнчө бөлүктөрү менен иштөөдө, окуучулар системадагы билимди өздөштүрө алышкан эмес» [98, 10-б.].

20-жылдардагы класстык-сабак системасынын болушу, окуучуларды даярдоонун сапатынын төмөндөшүнө алып келген. 1932-жылы сабак мектептин жашоосуна нормативдик документ катары кайрадан калыбына келтирилген. «Окуу программалары жана баштапкы жана ортоңку мектептердин режими жөнүндө» чечиминде сабакты анын укуктары менен «баштапкы жана ортоңку мектептерде окуу иштерин уюштуруунун негизги формасы болгон, ошол топтогу окуучулар менен, сабактын так белгилүү

жүгүртмөсү жана окуучулардын бекем курамы менен болгон сабакты» [151, 63-б.] калыбына келтирүү талап кылынган. Ушул мезгилден тартып, ХХ кылымдын 50-жылдарына чейин сабактын аралаш тибин түзүү схемасы иштелип чыккан, б.а. «окутуу процессинин үч же андан көп звенолорунун жасалма айкалышы» түрүндөгү сабак болгон. Анда «звено» – бул окуучулардын окуу- таануу ишмердүүлүгүнүн өзгөчө түрү менен мүнөздөлгөн жана өзгөчө функцияга ээ окуу процессинин элементи катары каралган.

Окутуунун үч теориясын, көп түрдүү “интеллект теориясын”, “Блумдун таксономиясын” жана “окутуунун интерактивдүү методикасын” эске алып окутуу процессин пландаштыруу, окуучунун позициясынан пландаштыруу - жаңы моделине жараша сабактын максатын аныктоо, сабактын максатына жетишүүгө өбөлгө түзүүчү натыйжалуу окутуунун интерактивдүү методдорун тандоо жана тапшырмаларды түзүү, калыптандыруучу жана жыйынтыктоочу баалоо, баалоонун критерийлерин аныктоо, интерактивдүү методиканын окуп-үйрөнүү процессиндеги мааниси жана классты башкаруу техникасы, окуп-үйрөнүү процессиндеги кайтарым байланыш сыяктуу негизги суроолоруна кайрылуу учурдун негизги талабы болууда. Демек окуучуларды интерактивдуу окутууда окуу таануу ишмердүүлүгүн калыптандырууга кенири жол ача турган усулдар мектеп мугалимдеринин конул борборунда болуусу талашсыз милдет боюнча калууда. Натыйжада, мектеп мугалимдери жана иштеп жаткан орто мектептин мугалимдери окуучуларды окутуу процессинде төмөндөгү жалпы компетенцияларын:

- интерактивдүү сабакты пландаштыруу жана уюштура билүү;
- классты башкаруунун проблемаларын чечүү билгичтиктерин;
- предметтер боюнча окуу мазмунун талдоону;
- сабактарды талдоо жана өзүп-өзү сыздоону ишке ашыруу;
- топтордо иштетүү;
- окутуунун интерактивдүү методдорун колдонуу;
- сабактын максаттарына ылайык келген окуп-үйрөнүү тапшырмаларын иштеп чыгууну жана практикада пайдалана билүүсү - окуучулардын окуу таануу кондумдорун калыптандырууда чыгармачылык менен иштөө ж.б. жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүсү учурдун талабы.

В.А. Сухомлинский белгилегендей: «Жакшы мугалим – бул өзү берип жаткан сабактын негизин түзгөн илимди жакшы билген, ага абдан берилген, жаңы ачылыштарынан, изилдөөлөрдөн, жетишкендиктеринен жакшы кабардар Адам» - деп белгилегендей бул маанилүү маселе деп эсептейбиз. И.Б. Бекбоев «Окуучунун эркин эч коркпостон, чыгармачылык менен ойлоо жөндөмдүүлүктөрүн өстүрүп-өнүктүрүү мугалим үчүн эң негизги педагогикалык маселе» - деп көрсөткөн. Сунушталып жаткан окутуунун интерактивдүү методикасы да ушундай максатты көздөйт. Ал окуучунун окуу таануу ишмердигин калыптандырууда алардын ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү, өз пикирин тартынбай айтууга үйрөтүү, башкаларды уга билүү, алардын пикирин сыйлоо, алган билимин турмушта колдоно билүү ыктарына ээ болуусуна көмөктөшүүчү усул жана ыкма боло тургандыгы анык.

Мезгил талабына ылайык окуучулардын таанып билүү жөндөмдүүлүгүн, өз билимин өнүктүрүү, өзүн-өзү таанып билүү жана калыптандыруусун пайда кылуучу жана өнүктүрүүчү интерактивдүү методдор окуучуларга билим беруу процессинде кенири колдонула баштады. Кандай сабакта болбосун интерактивдүү ыкмаларды колдонуу окутуучулар үчүн гана эмес, окуучулардын дагы, окуу процессин дагы жеңилдетет. Ар бир интерактивдүү ыкма белгилүү бир максатты ишке ашыруу үчүн колдонулат жана сапаттуу билим берүүгө көмөктөшөт.

Интерактивдүү - бул англис тилинен которгондо «**өз ара аракетте болуу**» дегенди билдирет.

Интерактивдүү ыкма менен окутуу баарыдан мурда бул окуу процессинде өз ара байланышта болуп жана түгөйлөрдүн же группалардын өз ара аракеттениши жана кызматташтыгы.

Интерактивдүү ыкма – татаал идеяларды түшүнүүгө жана окутуунун максаттарына жетишүүгө жардам берген каражат катары интерактивдүүлүк учун колдонулуучу усул.

Интерактивдүүлүк – идеяларды жазуу, оозеки түрдө же кандайдыр бир сигналдардын жардамы менен алмашуучулук.

«**Окутуунун интерактивдүү ыкмасы**» деген терминдин өзү педагогикада ХХ-к. 80- ж. пайда болгон.

Советтик педагогикада ал «**кызматташтык педагогикасы**» деген наам алган. Бул аталыш советтик мектептин эң жакшы сапаттарын, орус жана чет элдик психология педагогикалык илимдин жана практиканын жетишкендиктерин бириктирип 80-жылдардагы мугалимдер тарабынан берилген.[1] Жогоруда айтылгандай, интерактивдүү окутуунун башкы өзгөчөлүгү, окуу процесси группада биргелешип аракеттенүү аркылуу жүргүзүлгөндүгүндө. Биргелешкен иш окуучулардын ар биринин жалпы ишке кызыгуусун жаратат жана тырышып аракеттенүүнү, ойлонууну, чыгармачылык активдүүлүктү талап кылат.

Изилдөөлөр көрсөткөндөй интерактивдүү ыкма менен окутууда, окуучулардын билим сапаты дагы жогорулайт. Ушуну менен катар окутууда инновациялык технологиялардын сабакта колдонулушу, окуучулардын жогорку деңгээлдеги активдүүлүгүн камсыз кылуунун негизинде коюлган иш максатка жетүүгө багытталган. Интерактивдүү ыкмалар окутуучу менен окуучунун жана окуучу менен окуучулардын ортосундагы өз ара байланыштарды, окутуу процессиндеги окуучулардын өз алдынча **окуу таануу ишмердүүлүгүн** уюштуруучу методдор болуп эсептелет. Интерактивдүү ыкмалар менен иштөөдө, окуучулар кандайдыр бир проблеманы талкуулап жатышып, аны чечүүнүн бир нече жолу бар экендигин түшүнө башташат, өз көз караштары менен башкалардын көз караштарын салыштырууну үйрөнүшөт. Эгер сабак учурунда окуучулар ортосунда, ошондой эле окуучулар менен окутуучунун ортосунда карымкатыш жогорку деңгээлде жүрсө, мындай окутуу же сабак берүү **интерактивдүү** болоору анык. Мындай карымкатыш адатта кайсы бир проблеманы кантип чечүү керек жана сунуш кылынган чечим канчалык алгылыктуу жүргүзүлүп жатканы талкуу түрүндө болот.[2] Мындагы эң башкы нерсе - маселени чечүү процесси анын жообундай эле мааниге ээ, атүгүл кээде андан да маанилүү экендигинде. Себеби, **интерактивдүү** методду колдонуудагы **негизги максат** - окуучуларга маалымат берүү эле эмес, алардын жоопторун өз алдынча таба билүү көндүмдөрүн да калыптандыруу болуп саналат.

Жогоруда байкалгандай, интерактивдүү ыкмаларды туура эмес колдонгондо көп кыйынчылыктар пайда болот. Группаны билгичтик менен башкарып, мугалим окутуу максаттарын жана пайдаланып жаткан методдорду эмне үчүн тандагандыгын даана түшүнүп алуусу зарыл, бул проблемаларды болтурбай кое алууга оболго тузулот. Чыгармачылык демилге колдоого алынып, алдыга коюлган маселени биргелешип чечишет. Окуучулар терең идеяларды иштеп чыгуу менен ар бири жеке пикирин айтуу укугунун бар экендигин билишет. Өзүнө-өзү ишенүүсү пайда болуп, бири-бирине үстөмдүк кыла албайт.

Натыйжада окуучулардын активдүүлүгү артат, кызматташтыгы кеңейет.[5] Өз билим жөндөмүн көргөзөт; сынчыл ой жүгүртүүсүн арттырат; түгөйү менен иштей билүү;

группада иштей билүү; үүмамиледе толлеранттулукту көрсөтө билүү; бири-бирин угуу; сыйлоо сапаттарына ээ болушат; окуучулар маалымат эле албастан алар сунуштаган жолдор жана чечимдер туура жана башка варианттардан жакшы экендигин логикалуу кылып түшүндүрүүгө аракет кылышат; окуучулар терең маанидеги идеяларды иштеп чыгышат; тапшырма аткаруу учурунда окуучулар өздөрүнүн жана башкалардын тажрыйбасын колдонушат.

Жыйынтыгында, интерактивдүү усулдарды активдүү колдонуудан өз ара аракеттенүү жакшырып, берилген материалды батыраак окуп, талкуу учурунда билип алган маалыматтарын жакшы эстеп калышат.

Ошентип жогоруда айтылган натыйжалар окуучуларды окутууда окутуунун интерактивдүү усулдарын активдүү пайдаланууга себепчи боло алат жана окуучулардагы эн негизги деп эсептелген окуу таануу ишмердүүлүгүнүн калыптануусуна оболго тузот.

Адабияттар

1. Акмалов, А.Ю. Творческие задания как средство активизации познавательной деятельности учащихся классов на предметах гуманитарного цикла [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А.Ю. Акмалов. – Челябинск, 1995. – 20 с.

2. Алимбеков А. Окутуунун жалпы методдору [Текст] / А. Алимбеков. – Бишкек, 2004. – 52 б.

3. Алимбеков А. Азыркы сабак жана аны өткөрүүнүн технологиясы. (И. Бекбоев менен авторлош) – Бишкек, 2011. – 191 б.

4. Бабаев Д.Б. Окуу процессинде жаңы ыкмаларды колдонуу Ош: 1996. Доклады научно-методического семинара проф. М.Н. Назарова

5. Бекбоев И. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы [Текст] / И. Бекбоев, А. Алимбеков. – Бишкек: Бийиктик, 2001. – 28 б.

6. Божко, Н.М. Зарубежная литература. 4-11 классы: нестандартные уроки с использованием новых технологий [Текст] / Н.М. Божко. – Волгоград: Учитель, 2007. – 351 с.

7. Борисова, П.Н. Особенности познавательной активности школьников в образовательном процессе (на примере различных типов образовательных учреждений) [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / П.Н. Борисова. – СПб, 2004. – 18 с.

8. Бударный, А.А. Индивидуальный подход в обучении [Текст] / А.А. Бударный // Советская педагогика. – 1965. – №7. – С. 70-83.

9. Вилькеев, Д.В. Развитие познавательной активности и самостоятельности у учащихся вечерних (сменных) школ в процессе обучения [Текст] / Д.В. Вилькеев. – Казань: Татариздат, 1961. – 174 с.

10. Галимова, С.М. Личностно-ориентированное взаимодействие участников процесса обучения как фактор развития познавательной самостоятельности [Текст]: автореф. дис. ...

канд. пед. наук / С.М. Галимова. – Челябинск, 1996. – 29 с.